

- KETTUNEN, LAURI 1940a: *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 188. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1940b: *Suomen murteet III B. Selityksiä murrekartastoon*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 188. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KUUTTI, ANTTI-JUSSI 2000: *Suomen kielen kaksoispassiivi sekä katsaus karjalan kaksoispassiiviin*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- LYYTIKÄINEN, ERKKI 1977: *Indikatiivin imperfektin ja perfektin käyttö Kymen murteessa*. Pro gradu -työ. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 1996: Kirjakielen kaksoispassiivi. – *Viritäjä* 100 s. 580–587.
- MIELIKÄINEN, AILA 1991: *Murteiden murros. Levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä*. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja 36. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- NIRVI, R. E. 1947: Passiivimuotojen aktiivistumisesta. – *Suomi* 104. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PAUNONEN, HEIKKI 1995: *Suomen kieli Helsingissä. Huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- PERTILÄ, LAURA 2000: Passiivimuotojen aktiivistuminen suomen kielessä. – *Sananjalka* 42 s. 115–139.
- SAVIJÄRVI, ILKKA 1977: *Itämerensuomalaisten kielten kieltoverbi I. Suomi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 333. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SETÄLÄ, E. N. 1883: *Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1898: *Suomen kielioppi. Äänne- ja sanaoppi oppikoulua ja omin päin opiskelua varten*. Helsinki: Otava.

Joennimet

Vesistöjen, etenkin suurimpien ja tärkeimpien järvien, jokien ja koskien nimiä on pidetty paikannimistön vanhimpaan kerrostumaan kuuluvina. Suomessa tutkimus on painottunut lähinnä yksittäisten nimien kielellisen alkuperän selvittämiseen, eikä sellaisia teoksia, joissa pelkästään käsiteltäisiin esimerkiksi järvennimiä tai joennimiä, ole juuri tehty. Vanhin vesistönimiä käsittelevä tutkimus on Ralf Saxénin *Finländska vattendragsnamn* (1910), jonka päätavoitteena oli

löytää germaanista ainesta vesistönimistämme. Eero Kiviniemen käyrien järvien nimiä koskeva *Väärät vedet* (1977) ja Peter Slotten Pohjanmaan järvennimien rakennetta ja lainanimiä käsittelevä *Sjönarnen i Karlebynejen* (1978) ovat ainoat uudemmat alan teokset. Olen aiemmin (Kepsu 1995) kirjoittanut *Namn och Bygd* -aikakauskirjaan artikkelin ”Sjönamn och sjöbygd”, jossa olen selvittänyt järvennimien ja kylännimien välistä suhdetta.

Pelkästään joennimiä käsittelevää laajempaa tutkimusta ei Suomessa ole tehty. Eero Kiviniemellä on teoksessa *Perustietoa paikannimisissä* (1990) lyhyt katsaus tavallisimpiin joennimiimme. Lars Hulden taas on artikkelissaan ”Younger names of old rivers” (1997) ottanut esille mahdollisuuden, että eräisiin joennimiimme sisältyisi henkilönnimi. Muutoin päätelmiä joennimien alkuperästä joutuu poimaan erilaisista, esimerkiksi alueellisista tutkimuksista sekä *Suomalaisesta paikannimikirjasta* (SPNK 2007).

Vesistöt ovat aina olleet tärkeimpiä nimenannon kohteita. Vanhojen elinkeinojen harjoittajat ovat niiden nimiä tarvinnut. Järvissä ja joissa on kalastettu, ja niiden rannat luonnonniittyneen ja peltoineen ovat olleet tärkeitä karjanhoidolle ja maanviljelykselle. Niitä on käytetty vanhimpina kulkuväylinä, ja niiden rantamille on vanhin asutus hakeutunut.

Nimenannon kohteiden eli nimien tarkoitteiden selväräjaisuus vaihtelee paikannimisessä. Asutuksista vanhin ja tarkin nimenannon kohde on yksinäisasutus eli talo. Maastokohteista useimmat (mm. mäet, notkot, suot) ovat suhteellisen tarkkaan rajattavia. Vesistön rajalla olevista paikoista saaret ovat kohteina tarkimmat, mutta myös niemet ja lahdet ovat nimenantajan kannalta selviä paikkoja. Vesistöistä aivan tarkkaan rajattavia ovat erilliset järvet, mutta sokkeloisten reittivesistöjen nimien reviiri voi vaihdella nimeäjän mukaan.

Joet ovat nimenannon kohteina edellisiin verrattuna erikoisasemassa. Ne ovat usein pitkiä virtaavia järvien katkaisemia vesistöketjuja, joiden tarkoitteen tarkka selvittäminen voi olla ongelmallista. Tiedämme kuitenkin tarkkaan joen laskupaikan. Joki laskee joko mereen, järveen tai toiseen jokeen. Sen sijaan paikka, josta

joki lähtee, on tulkinnanvarainen. Jokien pituuksista ja niiden vesistöalueista on tehty tilastoja, mutta miten on esimerkiksi latvahaarojen laita? Ovatko ne eri jokia? Mikä niistä kuuluu nimettyyn jokeen? Onko se aina pisin latvahaara? Jos taas järvi katkaisee vesireitin, lasketaanko sekin samaan jokeen vai onko siihen tulevaa jokea pidettävä eri jokena?

Nimistötieteen kannalta ratkaiseva on joen nimi. Joki on yhtä pitkä kuin sen kansanomaisen nimen tarkoite. Kuitenkin esimerkiksi joen aidon kansanomaisen nimen selvittäminen voi olla vaikeaa, kun on kysymys pitkistä joista, joiden nimet ulottuvat useiden pitäjien alueelle. Nimioipas on saattanut oppia nimen kartalta tai kirjoista. Usein jokea kutsutaankin rantakylässä pelkästään *Joeksi* tai *Virraksi*. Lähiseudun joenpätkillä on tavallisesti vielä kylännimen sisältävä rinnakkaisnimi tai ainoa nimi. (Joista, joen määritelmästä ja joennimisestä ks. Kiviniemi 1990: 198–199.)

Tässä kirjoituksessa määrittelen joennimeksi sellaisen virtaveden nimen, jonka perusosana on sana *joki*. Kansankielessä *-joki*-loppuiset nimet on annettu kunkin seudun (esim. kylän) vesijuoksuista suurimmille (pisimmille, leveimmille). Pienempiä vesijuoksua nimitetään esim. *ojiksi*, *puroiksi* tai *luomiksi*. Voimakkaammin virtaavia vesiä kutsutaan *virroiksi* tai *koskiksi*. Jokseenkin kaikki Suomen jokien nimet ovat *-joki*-loppuisia.

Tutkimustehtävä

Tutkimustehtäväni on kuvata joennimeä ja sen suhdetta muihin joen reviirillä oleviin samaa nimiainesta sisältäviin paikannimiin. Nämä nimet muodostavat ketjun kaltaisen nimirypään jokisuusta

joen latvoille, esim. *Paimionselkä* (meren osa) – *Paimionlahti* (merenlahti) – *Paimionjoki* (joki) – *Paimio* (pitäjä) – *Paimio*, *Paimio*, *Paimionjärvi* (järvi Somerniemellä). Nimiketjun kuvauksen lisäksi pyrin selvittämään, mikä on nimiryppään kantanimi eli primaarinen (vanhin) nimi ja mitkä nimet ovat sekundaarisia eli kantanimen liitynnäisiä. Laajan aineiston pohjalta kerron, millaiset kantanimen ja liitynnäisten yhdistelmät ovat tavallisia. Sovellan menetelmääni suurimpien jokiemme nimiin selvittääkseni niiden alkuperää. Lisäksi esitän päätelmiä joennimien iästä ja oletamuksia tapauksista, joissa joennimeä on edeltänyt vieläkin vanhempi joennimi.

Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni käsittää *-joki*-loppuiset paikannimet *Suomenmaa*-teoksen osien III (Turun ja Porin lääni vuodelta 1921 s. III–LXII) ja V (Viipurin lääni vuodelta 1923 s. III–LX) hakemistoissa. Valintani perustuu siihen, että teoksessa paikalliset avustajat pitäjittäin kuvaavat jokien kulun, joka ilmeisesti suurin piirtein vastaa kansan käsitystä noin sata vuotta sitten. Tarvittaessa olen täydentänyt Suomenmaan tietoja Nimiarkiston kokoelmien, ns. Kansalaisen karttapaikan ja erilaisten karttojen (lähinnä peruskartan ja vanhan taloudellisen kartan) avulla. Vanhoilla kartoilla (mm. *Kuninkaan kartasto*, isojakokartat) joennimiä on niukalti, mutta järvennimiä runsaasti. Muista lähteistä poimittuja nimiä on mukana vain, kun niillä on merkitystä rypään nimisuhteiden tulkinneille. Sen vuoksi monia Nimiarkiston kokoelmista ja kartoilta tavattuja liitynnäisiä ja liitynnäisen liitynnäisiä ei ole mukana analyysissä. Turun ja Porin läänin sekä Viipurin läänin joennimien

valinta tutkimukseeni mahdollistaa myös vertailun Lounais-Suomen ja Karjalan eli lännen ja idän joennimiryppäiden välillä. Yhtäjaksoinen asutuskin molemmilla alueilla on paikoittain ainakin rautakautista. Lisäksi *-joki*-nimien määrät ovat jokseenkin yhtä suuret (Turun ja Porin lääni: 183; Viipurin lääni: 186).

Joennimiryppään kuvaus

Aiemmin joennimiä on tutkittu lähinnä kielellisen alkuperän kannalta, eikä koko joennimiryppästä ole aina otettu tarkastelun kohteeksi. Lisäksi tulkinneen kohde on ollut joki koko matkaltaan, vaikka ainakin pitkä järvien katkoma joki on useasti siksi monimutkainen tarkoite, että siinä on oltava jokin tärkeä paikka, johon koko nimi perustuu. Tällainen tärkeä tarkoite voisi olla esimerkiksi asutus, koski, järvi, lahti tai tärkeä maastonkohta. Joennimiryppäessä esimerkiksi kielellisen tulkinneen kohteena tulee ensi sijassa olla rypään kantanimi, oli se sitten joennimi tai jokin muu rypään nimi. Usein näin on menetelty esimerkiksi *Suomalaisessa paikannimikirjassa*, mutta monesti on vain mainittu joennimen tärkeimmät liitynnäiset eikä ole ilmoitettu kantanimeä. Tosin sen toteaminenkin on usein pulmallista. Niistä tutkimuksista, joissa on syvällisemmin käsitelty kantanimen ja liitynnäisen suhdetta, mainitsen Suomesta Kirsti Grönholmin (1976) laudaturtyön Kolarin paikannimistön nimiketjuista ja Ruotsista Kristina Neumüllerin teoksen *Vattensjön och Vattenån* (2007), jossa käsitellään Medelpadin järvennimien ja joennimien suhdetta. Oivaltavasti samaa suhdetta oli aiemmin selvitelty etenkin Sigurd Fries (1997: 117–124).

Joennimiryppään kuvauksessa menettelen siten, että mainitsen rypään ni-

met ketjuna jokisuusta latvoille ja merkitsen lisäksi eri tarkoiteryhmät eri kirjaimin, olettamani kantanimet isoin ja liittynnäiset pienin kirjaimin. Ryhmät ja merkinnät ovat seuraavat: A, a = pelkkä joennimi ilman liittynnäisiä eli yksittäisnimi; B, b = asutusnimi; C, c = järven nimi; M, m = muu luontonimi; D = *-joki*-nimi, joka esiintyy pelkästään asutusnimenä. Kun joennimiryppäessä on joennimen lisäksi muita nimiä, en merkitse itse joennimen kirjainta nimiketjun kuvaukseen. Esimerkkejä: *Alasjoki*, joki (Mynämäki) (A); *Heinijoki*, joki – *Heinijoki*, kylä (Yläne) (b); *Kaljasjoki*, joki – *Kaljasjärvi*, järvi (Rauma) (C); *Honkajoki*, joki – *Honkakoski*, koski – *Honkakoski*, kylä (Kankaanpää) (Mb); *Ylijoki*, kylä (Maaria) (D); *Loimijoki*, joki – *Loima*, kylä – *Loimaa*, pitäjä – *Loimalampi*, järvi – **Loimajärvi*, järvi – *Loimo*, pitäjä (Huitinen-Tammela) (bbcCb). Esimerkkinä pitkästä nimiketjusta kuvaan sanallisesti *Vilajoki*-ryppään. Vilajoki laskee Vilajoenlahteen eli Vilalahden Säkkijärvellä. Jokisuussa on Vilajoen kylä. Vilalahden itäpuolella niemessä (**Vilaniemi*) on Vilaniemen kylä. Vilalahdessa on pienempi lahti Vilaksiinlahti, johon laskee Vilaksiinjoki. Vilajoki lähtee Lappeen Vilkjärvestä, jonka rannalla on Vilkjärven kylä (mbbmmCb). Pidän siis järvennimeä *Vilkjärvi* rypään kantanimenä.

Tärkeätä on selvittää, mikä on kantanimi ja mitkä nimet ovat sekundaarisia. Useimmissa tapauksissa kantanimi on helposti määriteltävissä, mutta jos vaihtoehtoja on useampia, on yritettävä nimien etymologointia. Joennimen sisältämä kielenaines sopii usein paremmin esimerkiksi järven kuin joen nimen osaksi. Tyrvään Rautaveteen laskeva Rautajoki (jokisuussa Rautajoen kylä) saa vensä Rautajärvestä. *Rautajärvi* on kat-

sottava kantanimeksi, koska rautaa eli järvimalmia on otettu järvistä. Tulkinnoissani olen epävarmoissa tapauksissa määrittänyt järvennimen kantanimeksi eri syistä, muun muassa siksi, että järvi on selkeä rajattu kohde ja että järvennimet yleensäkin ovat seudun vanhinta nimestöä. Järvennimen vanhuutta tukee usein sen rannalla olevan kylän samantyylinen nimi. Muutenkin kun luontonimeä valitaan kantanimeksi, on päätettävä, mikä rypään nimestä on todennäköisin. Esimerkiksi Niinijoen latvoilla Mellilässä on *Niinimäki*, jolla kerrotaan kasvaneen niinipuuta. Sen nimi sopii paremmin kantanimeksi kuin joennimi. Yleisin vaikeus kantanimen valinnassa on selvittää, kumpi on kantanimi – järven- vai joennimi. Nimenannon kannalta kumpaankin sopii joskus sama määrite, jolloin täytyy tuntea tarkkaan paikalliset olosuhteet, jotta voi valita oikean kantanimen. Esimerkiksi jos kalan tai kasvin nimitys on määritteenä, ratkaisu on vaikea (mm. *Siikajoki* – *Siikajärvi*, *Lohijoki* – *Lohijärvi*, *Heinäjoki* – *Heinäjärvi*), joskus mahdoton. Koska kaikkia aineistoni lähes neljäsataa nimeä en ole voinut tarkkaan tutkia ja koska mukana on epävarmoja tapauksia, joukkoon on varmasti joutunut virheellisiäkin tulkintoja. Nimien määrä on kuitenkin niin suuri, että analyysi selvittää ainakin nimeämisen päälinjat.

Määritettyäni kantanimet jaottelin joennimiryppäät seuraaviin ryhmiin: 1) joennimi on ainoa nimi tai kantanimi, 2) asutusnimi on kantanimi, 3) järvennimi on kantanimi, 4) muu luontonimi on kantanimi. Tapaukset, joissa on tieto vain *-joki*-loppuisesta asutusnimestä, mutta ei itse joennimestä, jollainen on mahdollisesti ollut olemassa (lännessä 9, idässä 5, yhteensä 14), jätän analyysin ulkopuo-

lelle. Tutkittujen *-joki*-nimien määräksi tulee täten 355 (lännessä 174, idässä 181).

1) Joennimi on ainoa nimi tai kantanimi (lännessä 54, idässä 48, yhteensä 102). Tähän kuuluvat ensiksikin ns. yksittäisnimet eli ainoat nimet, joilta liitynnäiset puuttuvat (A) (lännessä 18, idässä 21, yhteensä 39), esim. *Mutajoki* (Valkjärvi), *Savijoki* (Lieto), *Vähäjoki* (Maaria), *Avarajoki* (Lemi), *Heinjoki* (Kurkijoki). Joukossa on muutamia nimiä, joilla on aiemmin saattanut olla kantanimi, josta ei kuitenkaan ole löytynyt tietoa, esim. *Suroksenjoki* (Hämeenkyrö), *Halijoki* (Jääski), *Hannojoki* (Lemi).

Toinen alaryhmä käsittää primaarit joennimet, joilla on liitynnäisiä (lännessä 36, idässä 27, yhteensä 63). Liitynnäinen on erittäin usein samanasuinen asutusnimi, melkein aina kylännimi (b) (lännessä 28, idässä 21, yhteensä 49), esim. *Heinijoki*, joki ja kylä (Yläne); *Jalasjoki*, joki ja kylä, mahdollista kantanimeä **Jalasjärvi* ei löytynyt (Punkalaidun); *Huimaljoki*, joki ja kylä (Koivisto); *Kaarnajoki* (<**Kaarnehjoki*), joki ja kylä (Sakkola); *Santajoki*, joki ja kylä (Säkkijärvi). Muut yhdistelmät (c, m, bb, bc, mb, mbm, mmb, mbb, yhteensä 13) ovat harvinaisia. Esimerkkejä: *Helisevänjoki*, laskee Helisevänjärveen (Kirvu) (c); *Lapinjoki*, rannoilla kylät *Lapijoki* (Eurajoki) ja *Lapinkylä* (Lappi) (bb); *Kilpijoki*, joessa koski *Kilpikoski*, joen rannalla kylä *Kilpijoki* (Kiiikka) (mb). Kaiken kaikkiaan primaareina pitämiäni joennimiä on aineistossani vajaa kolmasosa (102/355; 29 %).

2) Asutusnimi on kantanimi (lännessä 61, idässä 58, yhteensä 119). Useimpien asutusnimellä on liitynnäisenä pelkästään joennimi (B) (lännessä 51, idässä 37, yhteensä 88). Esimerkkejä: *Harjunpäänjoki* kylännimestä *Harjunpää* (Uvila), *Immаланjoki* kylännimestä *Immala*

(Halikko), *Rasilanjoki* kylännimestä *Rasila* (Ruokolahti), *Sakkolanjoki* kylännimestä *Sakkola* (Sakkola). Se, että nämä nimet ovat tavallisempia lännessä kuin idässä, voi johtua siitä, että etenkin Varsinais-Suomessa, jossa kiinteä asutus on vanhinta maassamme, alkuperäiset joennimet ovat vaihtuneet kylännimipohjaisiksi. Muista tähän kuuluvista yhdistelmistä (Bc, cB, mB, Bb, mBc, mmmB, Bm, bcB, mBbc, bB, bbB, mmB) tavallisimpia ovat neljä ensimmäistä. Joennimi – asutusnimi – järvennimi tai joennimi – järvennimi – asutusnimi -tapauksia on 11, esimerkiksi *Kurkelanjoki*, joki – *Kurkela*, kylä – *Kurkelanjärvi* (< **Kurkijärvi*), järvi (Bc, aiemmin ehkä bC) (Kisko); *Ihakselanjoki*, joki – *Ihaksela*, kylä – *Ihaksenjärvi*, järvi (Bc) (Säkkijärvi). Joennimi – muu luontonimi – asutusnimi -tapauksia on 7, esimerkiksi *Lemunjoki*, joki – *Lemunlahti*, merenlahti – *Lemu*, pitäjä (mB, aiemmin ehkä Mb, jos pitäjännimi on irronnut kantanimestä **Lemulaksi*). Tähän kuuluva harvinainen esimerkki siitä, että asutusnimipohjaiseen rypäeseen voi kuulua lähdejärven nimi, on *Urpalanjoki* eli *Urpaanjoki*, joki – *Urpalanlahti*, lahti – *Ala-Urpala*, *Ylä-Urpala*, kylä – *Urpalo*, *Urpalonjärvi*, *Urpalanjärvi*, järvi (mBbc) (Luumäki-Virolahti-Säkkijärvi).

3) Järvennimi on kantanimi (lännessä 48, idässä 66, yhteensä 114). Idän ja lännen ero johtunee siitä, että Viipurin läänissä on enemmän keskikokoisia ja pieniä järviä ja niiden rannoilla asutuksia. Tässä ryhmässä on yhdistelmiä peräti 28 (bC, Cb, C, bbC, mbC, Cc, mC, bmmC, bCc, bbcCb, cC, mbCm, cmmCb, bcC, Cbcb, cbC, bbbCb, mbbCc, mbbC, bCb, mbbmmCb, Cbmb, Cmc, Cm, bbbC, bmC, cbC, mmbC). Viimeisistä 18 kombinaatiosta on vain yksi esimerkki. Yleisintä on, että järvennimen lisäksi ry-

päässä on myös asutusnimi (yhdistelmät bC: 37, Cb: 8, yhteensä 45). Esimerkkejä: *Kihniönjoki*, joki – *Kihniö*, kylä, pitäjä – *Kihniönjärvi* eli *Kihniö*, järvi (bC) (*Kihniö*); *Köyliönjoki*, joki – *Köyliö*, pitäjä – *Köyliönjärvi*, järvi (bC) (*Köyliö*); *Soanjoki*, joki – *Soanlahti*, kylä, pitäjä – *Soanjärvi*, järvi (bC) (*Soanlahti*); *Haapajoki*, joki – *Haapajärvi*, järvi – *Haapala*, kylä (Cb) (*Vehkalahti*). Jokseenkin yhtä tavallinen on yhdistelmä joennimi – järvennimi (C, 33 tapausta), esimerkiksi *Matalusjoki*, joki – *Iso Matalus*, järvi (C) (*Hämeenkyrö*); *Poosjoki*, joki – *Poosjärvi*, järvi (C) (*Hämeenkyrö*); *Haukijoki*, joki – *Haukilampi*, järvi (C) (*Suistamo*); *Hirsjärvenjoki*, joki – *Hirsjärvi*, järvi (C) (*Kirvu*); *Yskjoki* eli *Ysäjoki*, joki – *Yskjärvi*, järvi (C) (*Muolaa*). Muista harvinaisista tapauksista mainittakoon *Kojonjoki*, joki – *Kojo*, kylä – *Koijärvi*, pitäjä – *Koijärvi*, järvi (bbC), aiempi kehitys: **Koivujärvi* > *Koijärvi* – *Koijoki*, josta lyhentynyt kylännimi *Kojo* (*Urjala-Alastaro*); *Kyrösjoki*, joki – *Hämeenkyrö* eli *Kyrö*, pitäjä – *Kyröskoski*, koski – *Kyrösjärvi*, järvi (bmC) (*Hämeenkyrö*); *Inojoki* eli *Inojoki* – *Inoniemi*, niemi – *Ino*, kylä – *Inojärvi* (? < **Inhojärvi*), järvi – *Inosuo*, suo (mbCm) (*Uusikirkko*).

4) Muu luontonimi on kantanimi (lännessä 11, idässä 8, yhteensä 19). Kantanimet tarkoittavat järviä lukuun ottamatta erilaisia luonnonpaikkoja. Näitä ovat muun muassa kosket (5 tapausta), esim. *Honkajoki*, joki – *Honkakoski*, koski – *Honkakoski*, kylä (Mb) (*Kankaanpää*), suot (4), esim. *Pöyljoki*, joki – *Pöytyä*, pitäjä – *Pöytsuo* eli *Pöytrahka*, suo (bM) (*Pöytyä*), mäet (3), esim. *Niinijoki*, joki – *Niinimäki*, mäki (M) (*Loimaa*), kankaat (2), esim. *Nummenjoki*, joki – *Nummikangas*, kylä – *Iso-Nummikangas* (aiemmin **Nummi*) – *Nummijärvi*, järvi (bMc)

(*Karvia*) ja lahdet (2), esim. *Ruonanjoki*, joki, *Ruonanlahti* < **Ruona*, lahti – *Ruona*, kylä (Mb) (*Sauvo*).

Joennimet muinoin

Joennimien ikää tutkittaessa tarkkaa absoluuttista ikää ei juuri voi saada selville. Suhteessa muihin joennimiryppään nimiin joennimi on vanhin, jos se on rypään kantanimi. Joennimen suhteellista ikää arvioitaessa ovat samaan rypäeseen kuuluvat asutusnimet avainasemassa, koska niiden ikä on arvioitavissa (asiakirjatiedot, arkeologian ja siitepölytutkimuksen tulokset). Tällöin voidaan ilmoittaa, milloin viimeistään joennimi on syntynyt. Vanhoissa asiakirjoissa joennimiä esiintyy etenkin rajapaikkaluetteloissa. Olen käynyt läpi Kaakkois-Hämeen tuomio-*kirjan* (*Dombok för Sydöstra Tavastland 1443–1502*: 3–123) keskiajan lopulta, vuosilta 1443–1494; siinä on 52 joki-loppuista joennimeä. Tässä asiakirjassa joennimi tavataan useimmin sanaliitossa, jossa se edeltää tarkempaa paikannusta, esim. Laidasten joen polwi 1477: 3 (*Asikkala*), Lihaussen joken myötä 1470: 9 (*Heinola*), Sawe Joken kulma 1445: 95 (*Asikkala*). Tyypilliset yksittäisnimet (ryhmän A edustajat) ovat tavallisia, kuten Mustaioki 1486: 13 (*Heinola*), Litzla åån (= **Vähäjoki*) 1460: 30 (*Tennilä*), Takaioen sw 1469: 75 (*Hollola*). Useimmista nimistä ei primaarisuus asiakirjojen tietojen pohjalta selviä, mutta silmiinpistävää on, että rinnalla esiintyy usein saman rajan rajapaikkana sama-aineksinen järvennimi (10 tapausta), joka on todennäköisin kantanimi, esim. *Kiffwijoki* eli *Kifwijerfwenjoki* 1467: 5, 1470: 9 (*Asikkala*), *Nurmajerffwiikianmöta* 1469: 9 (*Mäntyharju*), *Muurajoki* – *Muuralammi* 1494: 16 (*Heinola*), *Nuoti Järvi* – *Nuoti Joki* 1466: 20

(Padasjoki), ylämän hanhioiensch – wäha hanhiierffuj – ijso hanhiierfuj 1466: 101 (Asikkala). *-joki*-nimet näyttävät yleensäkin olleen hyvin tavallisia Kaakkois-Hämeen sisämaassa, vieläpä varsinaisella järvialueella.

Olen myös tarkastellut keskiaikaisia (1306–1500-luku) *-joki* ja *-io*-loppuisia paikannimiä ns. Mustassakirjassa (REA) ja Varsinais-Suomen maakirjassa vuodelta 1540 (KA 485; näköispainos). Vaikka Mustankirjan nimet kattavat koko maan, kuitenkin Varsinais-Suomi painopisteenä, saalis siitä jää niin niukaksi (25 nimeä), ettei se oikein riitä tutkimuksen pohjaksi. Enimmäkseen on kysymys asutusnimistä, harvoin joennimistä. Esimerkkejä vanhimmista kirjaanpanoista: Berna 1330: 34, seurakunta (Perniö), Lithioke 1351: 94, tila (Lieto), Yioki, Vljajoki, Sikajoki, Patsjoki 1374: 149, ?jokia, ?asutuksia (Pohjanmaa), Nidheraa eli Alasiokj 1375: 156 (Mynämäki). Vuoden 1540 Varsinais-Suomen maakirjassa on 26 *-joki* tai *-io*-nimeä, jotka ovat joko kylän, pitäjän tai verokunnan nimiä. Suurin osa nimistä esiintyy *Suomenmaa*-teoksessa. Niiden takana olevien jokien nimet ovat jokseenkin kaikki primaareja. Järvennimen liitynnäisinä pidän nimiä *Laajoki*, Laijäki 1540: 24, kylä, vrt. *Lahnajärvi*, kuivattu järvi jokivarressa (Karjala), ja *Paimio*, Paijmois 1540: 173, kylä (Paimio), vrt. *Paimio*, *Paimio*, järvi (Somerniemi).

Joennimien ikään liittyy kysymys siitä, onko joella aiemmin ollut jokin muu eli muinainen edeltävä nimi. Tällöin huomio kiinnittyy sekundaarisiin joennimiin, joiden kantanimenä on asutusnimi (tapaukset, joissa B on mukana). Tällaisten joennimien reviirit tulisi tarkkaan tutkia, sillä jokivarresta voi löytyä nimiaiainesta, joka antaa vihjeen kadon-

neesta muinaisesta nimestä. Suurimmalle osalle aineistoni asutusnimipohjaisista nimistä ei summittaisen tutkimukseni avulla vanhempaa nimeä löydy. Joenpätäkän nimet, jotka johtuvat kohdalla olevan kylän nimestä, ovat yleensä nuorimpia. Niiden vanha nimi on ilmeisesti koko joen nimi. Tällaisia tapauksia on runsaat 20. Esimerkkejä: *Humppilanjoki* (Kojonjoen osa) < **Koivujoki* (Humppila), *Koskenjoki* (Kiskonjoen osa) < *Kiskonjoki* < **Kiskojoki* (kantanimi: *Kiskojärvi*), *Tuiskulanjoki* (Köyliönjoen osa) < ? **Köyljoki* (Köyliö), *Helylänjoki* < *Tohmajoki* (Sorta-vala), *Läskelänjoki* < *Jänisjoki* (Harlu).

Huomattavasti vähemmän on tapauksia, joissa vanhan joennimen ainesta saattaa esiintyä nykyisessä joennimessä, esim. *Kurkelanjoki* < **Kurkijoki* (kantanimi: *Kurkijärvi*) (Kisko), *Lemunjoki* < **Lemujoki* (kantanimi: *Lemulahti*) (Lemu), *Raisionjoki* << **Raisjoki* ? < **Raiskajoki* (Raisio), *Vaskionjoki* << **Vaskjoki* < **Vaskajoki* tai *Vaskijoki* (*Halikko*), *Korpelanjoki* < **Korpijoki* (*Viipuri*), *Loimolanjoki* < **Loimajoki* (Suistamo), *Näätälänjoki* < **Näätäjoki* (Antrea), *Säiniönjoki* << **Säynäjoki* (*Viipuri*).

Myös latvajärven nimen pohjalta voidaan teoretisoida joelle aiempi nimi. Ehdotuksia: *Sarkolanjoki* < **Suonojoki* (lähdejärvi: *Suonojärvi*) (Suoniemi), *Harjunjoki* < **Lappajoki* (lähdejärvi: *Lappala* eli **Lappajärvi*; lähistöllä myös koski: *Lappakoski*) (Valkeala), *Joensuunjoki* < **Tyrjänjoki* (lähdejärvi: *Suuri-Tyrjäjärvi* (Parikkala), *Kirjavalanjoki* < **Rautjoki* (lähdejärvi: *Suuri-Rautjärvi*) (Parikkala), *Konnitsanjoki* < **Kiimajoki* (lähdejärvi: *Kiimajärvi*) (Viipurin läänin Pyhäjärvi), *Sokkalanjoki* < **Leinjoki* (lähdejärvi: *Leinjärvi*) (Antrea).

Myös primaareilla joennimillä (A, b) on ollut vanhempia nimiä. Kyseessä ovat

suhteellista kokoa, ikää tai sijaintia kuvaavat joennimet, kuten *Isojoki*, *Pikkujoki*, *Vanhajoki* (Kokemäenjoen pätkiä), *Alasjoki*, *Ylisjoki* (Mynäjoen osia). Muita esimerkkejä ovat *Kirkkojoki*, jolla on ollut jokin muu nimi ennen ortodoksisen kirkon perustamista (Salmi), ja Kannaksella *Rajajoki*, jonka vanha nimi on *Siestarjoki*.

Tärkeimpien jokiemme nimet

Edellä esitettyä joennimien ja niiden nimiryppäiden analyysia sovelletaan kieli-alueemme tärkeimpien jokien nimien tulkintaan. Niistä on runsaasti etymologisia tutkimuksia, joissa on lähinnä keskitytty itse joennimen kielelliseen asuun ja sen selvittelyyn. Tarkastelen, miten nämä joennimet sopivat analyysimalliini ja antaako tarkempi joennimirypäiden tuntemus mahdollisuuksia uusiin tulkitoihin etenkin olettamani kantanimen kannalta. En käy läpi aiempia tulkitointoja. Niistä saa tarkempaa tietoa etenkin *Suomalaisesta paikannimikirjasta* (SPNK 2007). Kommentoin sen tulkintaa, jos se poikkeaa omastani.

Aineistoni käsittää Itämereen ja Laatokkaan laskevat suurjoet Tornionjoesta pohjoisessa Nevajokeen etelässä. Nimiariston kokoelmissa joennimien rypäisiin kuuluu asutusnimien ja järvennimien lisäksi useita muitakin lähinnä sekundaareja luontonimiä (m), joista olen valinnut mukaan vain mielestäni tulkintaan vaikuttavat.

Tornionjoki (*torniojoki*, *tornionjoki*, *tornionväylä*, *tornie* : *torniohon*) -ryppäeseen kuuluvat tärkeimmät nimet ovat *Tornio*, kaupunki, *Torniokoski*, *Tornioniemi* (Vahtola 1980: 103) ja *Tornionjärvi* eli *Torneträsk* (vuoden 1559 asiakirjatieto Iretresk haiskahtaa väärältä kopiointilta) (analyysiarvioni: bmmC). Kantanimenä

pidän järvennimeä, johon sisältyisi lainasana *tornio* 'keihäs'. Järveä voi pitää keihäänmuotoisena. Joki olisi saanut nimensä järven mukaan ja asutus joen mukaan. Vrt. SPNK 2007: 461–462, jossa Alpo Räisänen pitää kauppapaikan nimeä *Tornio* kantanimenä.

Kemijoki (*kemijoki*, *kemi*), joki, *Kemi*, kaupunki, *Kemijärvi*, järvi ja kaupunki, *Keminkylä*, Kiem kyle by 1563, lapinkylä, nykyinen Savukoski (bCbb tai bcbB). Kantanimi on joko suuren järven nimi tai lapinkylän nimi. Takana on sana *kemi* 'kenttä'. Vrt. SPNK 2007: 152, jossa Sirkka Paikkala katsoo, että *Kemijärvi* on saanut nimensä *Kemijoen* mukaan.

Simojoki (*simojoki*), *Simo*, pitäjä, *Simonkylä*, *Simonniemi*, kylä, *Simojärvi*, järvi ja kylä (bbbCb). Kantanimi on *Simojärvi*. Saamelainen alkuperä on mahdollinen. Vrt. SPNK 2007: 413–414, jossa Räisänen mielestä joennimeen voisi sisältyä miehennimi *Simo*.

Iijoki (*iijoki*), *Ii*, pitäjä, *Yli-Ii*, pitäjä, *Iijärvi*, *Iivaara* (bbCm). Kantanimi on mieluummin järven kuin vaaran nimi. Se pohjautunee saamen 'yötä' merkitsevään sanaan. Vrt. SPNK 2007: 95–96, jossa kantanimeä ei ilmoiteta.

Oulujoki (*oulujoki*), *Oulunsalo*, saari, kylä, pitäjä, *Oulu*, kaupunki, *Oulujärvi* (mbbC). Kantanimi on *Oulujärvi*, johon sisältyy sana *oulu* 'tulvavesi'. Oulujärvi on matalarantainen ja tulville altis. Vrt. SPNK 2007: 310.

Siikajoki (*siikajoki*), *Siikajoki*, kylä, pitäjä (b). Joennimi on kantanimi. Joesta kerrotaan saadun runsaasti siikaa. Vaihtoehtoisesti jokin jokivarren tai jokilattvan järvistä on ollut **Siikajärvi*, jolloin sen nimi voisi olla kantanimi. Vrt. SPNK 2007: 411–412.

Pyhäjoki (*pyhäjoki*), *Pyhäluoto*, saari, *Pyhäjoki*, pitäjä, *Pyhäsalmi*, asutus, *Pyhä-*

järvi, järvi, kylä, pitäjä (mbbCb). Kantanimi on *Pyhäjärvi*. Sen rannalla on voinut olla pyhä paikka, esim. Hiidenniemessä (ks. Koski 1967: 155). Vrt. SPNK 2007: 357.

Kalajoki (kalajoki), Kalajoki, pitäjä, *Kalajanjoki, Kalajärvi, Kalajanjärvi*, kuivattu järvi, *Kalaja*, Reisjärven kylä (bCb). Järvennimi (aiemmin myös **Kalaja*) on kantanimi. Järven kerrotaan olleen hyvin kalainen. Vrt. SPNK 2007: 125.

Kyrönjoki (kyröjjoki), Vähäkyrö, pitäjä, *Isokyrö, Kyrö*, pitäjä (bB). Asutusnimi *Kyrö* on kantanimi, joka on mahdollisesti annettu Satakunnan Kyrön eli Hämeenkyrön mukaan. Vrt. SPNK 2007: 206.

Kokemäenjoki (kokemäejjoki), Kokemäensaari, kylä, *Kokemäki*, pitäjä (bB). Nykyrypään kantanimi on asutusnimi *Kokemäki*, Kokimä sokn 1555 Teitti: 283. Joella on ollut aiemmin muu nimi (? **Kokema-*, **Kuumo-*). Vrt. SPNK 2007: 171–172.

Eurajoki (eorjok, eorjoki, eorajok, eorajok, eurajoki), *Eurajoenlahti, Eurajoensalmi, Eurajoki* eli *Euraäminne*, pitäjä, *Eurakoski*, koski ja kylä, *Eura*, pitäjä (mmbmbb). Joennimi on mahdollisesti kantanimi. Joki lähtee Pyhäjärvestä, jolla on voinut aiemmin olla toinen nimi, esim. **Eurajärvi*. Tällöin järvennimi kävisi kantanimeksi. Jos joennimi on primaari, sen vanha asu saattaa olla germaaminen **Etra*. Tällöin se on germaaniensa suoraan joelle antama, sillä Suomessa ei ole varmoja alkuaan yksiosaisia kotoperäisiä joennimiä. Suomalaiset ovat tällöin lainanneet joennimen ja lisänneet siihen paikan lajia ilmoittavan *-joki*-perusosan. Vrt. SPNK 2007: 51.

Aurajoki (aurajoki), Aura, pitäjä (nimi on nuori) (b). Joennimi on kantanimi. Nimi on vailla varmaa tulkintaa. Samaa nimeä tavataan Jaakkimassa ja Kauvat-salla (jossa joki lähtee Aurajärvestä). Jos

nimi olisi alkuaan **Avarajoki*, määriteosana olisi sana *avara* 'väljä, avoin, esim. kulkuväylästä' (VKS). Lemillä on *Avarajoki*, joka on "syvä ja leveä". Jos nimi johtuu muinaisskandinaavisesta ruotsin *åder* 'suoni' -sanan edeltäjästä, kyseessä on suora germaaminen nimeäminen. Vrt. *Eurajoki*, SPNK 2007: 30.

Vantaanjoki (vantaajjoki, vantaajjoki), *Vantaa*, kaupunki, *Vantaanjärvi* (myöhemmin *Erkylänjärvi*), *Vantaa*, kylä (bCb). Hausjärven Vantaan kylän alla oleva **Vantaanjärvi* (Wandois Träsk 1782) lienee kantanimi. Se on saattanut olla Janakkalan Vanantaan kylän vanha nautinta. Vrt. SPNK 2007: 491.

Porvoonjoki, Borgå å (porvoojjoki, borgo oo), Porvoo, Borgå, kaupunki (B). Nykyisen joennimen kantanimi on kaupungin nimi, joka puolestaan saattaa pohjautua joen entiseen nimeen **Borgå* 'Linnajoki'. Jokisuussa on ollut muinaislinna. Joella on aiemmin ennen ruotsalaisten tuloa ollut muu nimi, esim. *Nietjoki*, joen osa Askolan Nietoon kylän kohdalla. Vrt. SPNK 2007: 347.

Kymijoki (kymijok, kymijoki, kymi), *Kymi*, pitäjä, *Kymijärvi* (Lahden kaupungin itäpuolella) (bC). Tämä Salpausselkää pohjoisessa myötäilevä vesistöketju lienee vanhempi Kymijoki. Nykykäsityksen mukaan Kymijoki alkaa Päijänteestä Asikkalan Kalkkisten kohdalta ja murtautuu Sissemmän Salpausselän läpi Iitin Vuolenkoskessa. Jos eteläisempi reitti, joka on vanha erätie Hollolasta Karjalaan ja päinvastoin, on alkuperäinen Kymijoki, silloin *Kymijärvi* voisi olla kantanimi. Siihen sisältyisi sana *kymi* '?virtapaikka'. Jos *kymi* on todella merkinnyt 'virtaa' (vrt. SSA s. v. *kymi*), **Kymi* > *Kymijoki* on kantanimi. Vrt. SPNK 2007: 204, jossa Paikkala mainitsee Koivulehdon esittämän germaaniin ainekseen perustuvan tulkinnan.

Vuoksi (*vuoks, vuoksi*) (bcC). Vesireitti Saimaasta Laatokkaan, jossa on useita *Vuoksi*-nimisiä järviä. Antrean kaakkoispuolella yleiskarttaan on merkitty *Vuoksi*, joka laskee Vuosalmen kautta Vuokseen (Woxen lacus 1651), jonka rannalla oli Vuoksenkylä (Woxenkylä 1651). Vuoksen pohjoisen haaran eli alkuperäisen laskuhaaran suussa on *Vuoksi* (*vuoksi, Woos Jerfui Lacus 1651*). Vesireitti ei ole saanut *-joki*-loppuista nimeä, kun sitä ei ole mielletty joeksi. Nimien takana on sanan *vu*o 'virta(paikka)' johdos. Vrt. Nissilä 1939: 75–76, SPNK 2007: 515, joissa nimeen katsotaan sisältyvän sana *vuoksi* 'suuri, voimakkaasti virtaava joki'.

*Nevajoki, *Nevajärvi* (Laatokan vanha nimi) (C). Todennäköisesti *Nevajärvi* 'Suojärvi' on kantanimi. Laatokan rannat ovat eteläpäässä ja Nevajoen niskan pohjoispuolella alavia ja osin rämettyneitä. Vrt. SPNK 2007: 289, jossa kantanimeä ei ilmoiteta.

Kuinka joki nimetään

Joen nimeäminen riippuu luonnonoloista, ihmisen toiminnasta ja kulttuuri-perinteestä. Se on sidoksissa eränkävyn, lähinnä kaukokalastukseen, kauppaan ja asutuksen leviämiseen. Vanhin nimeämisen ajankohta on ns. eräkausi eli asuttamista edeltänyt ajanjakso, jolloin jokia käytettiin kulkuväylinä sekä kesällä että talvella. Suomen kaltaisessa maassa, jossa jokireiteillä ja niiden latvoilla oli järviä, etenkin kalastukselle tärkeät järvet lie-nee nimetty ensin. Joki oli vesitie, jonka päätepiste oli nautinnan kannalta tärkeä järvi, jolla oli nimi. Tästä nimestä tuli joennimen kantanimi. Esimerkiksi Oulujärvelle vievä vesitie sai nimen *Oulujoki*. Melkein aina joennimi muodostettiin jär-

vennimen määritteestä ja tarkoitetta kuvaavasta sanasta *joki*. Tapaukset, joissa koko järvennimi on määritteenä, esimerkiksi *Pitkäjärvenjoki*, ovat erittäin harvinaisia. Vesiteiden nimeäminen noudattaa samaa mallia kuin maanteiden nimeäminen edelleenkin. Tie Turkuun on *Turun-tie*, tie Porvooseen on *Porvoontie* jne. Vesitiet eli joet ja muut vesijuokset ovat nimeämisen kannalta rinnastettavissa teihin. Molemmissa ryhmissä matkan kohteen nimi tai sen osa on luonnollinen määriteosa paikannimen lajia ilmaisevan sanan ollessa perusosa. Myös nuorempien kylien nimeäminen tapahtuu usein suupuolelta latvoille vievä kulkuväylä mielessä, jolloin käytetään perusosana sanaa *perä*, esim. *Kuusjonperä* (Kuusijoki), *Liedonperä* (Tarvasjoki). Aineistoni joennimistä olen arvioinut järvennimikan-taisiksi noin 32 % (114/355). Vaikka joukossa olisikin virheellisiä tulkintoja, tällaisten nimien osuus on ollut aiemmin ainakin kolmasosa, kun muistetaan, että osa tämän ryhmän nimistä on todennäköisesti hävinnyt ja jäänyt asutuksen tiivistyessä muiden nimien, erityisesti asutusnimien alle. Pohjois-Suomessa, jossa asutus on keskimääräistä nuorempi, järvennimipohjaisten joennimien määrä on silmiinpistävä. Jos joella on lähdejärvi, se on myös väylän päämäärä ja sen nimi on joennimen kantanimi, vrt. yllä ainakin *Oulujoki, Simojoki, Iijoki, Pyhäjoki, Kalajoki*, mahdollisesti myöskin *Tornionjoki* ja *Kemijoki*. Ns. eräjärvien kalastuksen tärkeyttä Pohjanmaalla ja Lapissa korostaa mm. Armas Luukko (1954: 136–150, 399–416).

Jos muinaisajan vesitien käyttäjällä ennen jokivarteen syntyynyttä asutusta ei ollut päämääränä tärkeää kalajärveä, joen nimeämiseen oli muita mahdollisuuksia. Näitä primaareja joennimiä (102/355) on

aineistossani hieman vähemmän kuin järvennimipohjaisia joennimiä. Tavallisin tapa on antaa joelle suoraan nimi, jolloin syntyivät *Mustajoki*, *Savijoki* -tyyppiset nimet sekä eläimistöä kertovat nimet, kuten *Hanhijoki*, *Hepojoki*, *Norsjoki*. Vanhimpaan kerrostumaan kuuluvat todennäköisesti joennimet, joihin liittyy samanasuinen kylännimi. Enimmäkseen näitä nimiä ei alkuaan juuri annettu pisimmille vesiväylille, vaan suhteellisen selvärajaisille joille tai joenpätkille. Lisäksi nimeäjät ovat ilmeisesti usein asuneet lähistöllä. Suomessa ei näytä olleen tapana käyttää pelkkää joen nimitystä täysmittaisen joen yksiosaisena nimenä, vaikka tapaa noudatettiin yhden kylän nimistössä, jos kylän kohdalla tai mailla oli vain yksi joki. Esimerkiksi ai-noat mahdollisesti tähän kuuluvat suurjokien nimet *Kymi* ja *Vuoksi* ovat hypoteettisia muun muassa siksi, että vastavista virtavettä merkitsevistä appellatiiveista tai nimien perusosista ei ole varmaa tietoa. Suomalaisen nimenannon kannalta edellä esitellyt *Aurajoen* ja *Eurajoen* yksiosaiset edeltäjät ovat epätodennäköisiä. Jos ne ovat muiden nimeämiä, nimenantajat ovat olleet germaaneja, jotka ovat käyttäneet nimiä asutustensa kohdalla olevista joenpätkistä. Pitteimmällä jokiväylällä on ollut jokin muu nimi.

Muiden luonnonpaikkojen valitseminen joennimien kantanimiksi oli harvinaista (aineistossani 19/355). Tarkoitteita voivat olla muun muassa kosket, lahdet, suot ja mäet.

Kun jokivarteen syntyi asutusta, nimeämistilanne saattoi muuttua täysin. Asuttamista edeltävä joennimi voi poistua käytöstä, kun jokivarteen tuli kohde, talo, myöhemmin kylä, joka selvemmin kertoi joen paikan. Asutus sijaitsi joki-

suussa tai jokivarressa, ja sen nimi oli nimenkäytön kannalta kätevämpi peruste kuin esimerkiksi vesireitin päässä olevan järven nimi. Asutusnimipohjaisia joennimiä on aineistossani noin kolmasosa (119/355), mutta joukossa on parikymmentä lähinnä vain naapurikylien käytössä olevaa nuorehkoa joenpätkän nimeä. Niillä on melkein aina rinnakkaisnimenä koko jokea tarkoittava nimi.

Kun nimenantajan ja nimenkäyttäjän näkökulma otetaan huomioon, joennimet, lähinnä pitkien jokiväylien nimet voidaan jakaa kolmeen ryhmään: 1) Koko jokiväylän nimi suusta latvoille. Vanhimmissa nimissä nimenantajat ja -käyttäjät olivat eränkävijöitä, lähinnä kalastajia, esim. *Siikajoki*. Myöhemmin näitä olivat myös vanhimmat vakinaiset asukkaat jokisuussa tai jokivarressa. Tällöin koko joelle oli voinut syntyä jo asutusnimipohjainen nimi, esim. *Urpalanjoki*. 2) Joenpätkän nimi asutuksen kohdalla muiden kuin kyläläisten näkökulmasta. Tällöin nimeäjät ja nimenkäyttäjät asuvat useimmin naapurikyliissä, mutta myös kauempana, jos on tarpeen tarkkaan identifioida joenpätkä, esim. *Helylänjoki*. 3) Joenpätkän nimi kylän luona kyläläisten puheessa. Nimeä käyttävät vain kyläläiset, etenkin kun kyseessä on ainoa joki kylän kohdalla, esim. *Joki*.

Euroopassa Suomi on myöhään asutettu ja viljelty maa, jossa paikannimistöä, etenkin luontanimistöä on poikkeuksellisen runsaasti. Nykyaikaan jatkuvan keskeytymättömän asutuksen ikä vaihtelee suuresti, ja harvemmin asutuilla seuduilla nykyaikaan jatkuvan kiinteän asutuksen syntyäika tiedetään melko tarkasti. Vesistönimistö on tämän maan vanhinta paikannimistöä, vaikka monet vanhat järvien ja jokien nimet ovatkin hautautuneet asutusnimien alle. Erittäin

hyvät nimikokoelmat, joihin sisältyvät melko aukottomasti kaikki tärkeimpien paikkojen nimet, antavat erinomaisen mahdollisuuden tutkia nimien syntyä ja riippuvuutta muista samaan kohteeseen liittyvistä nimistä. Yksi kiitollisimmista tutkimuskohteista on joennimet, jotka etenkin nimiketjujen selvittelyn kautta voivat antaa perusteellista tietopohjaa myös joennimien etymologioinnille. Tässä kirjoituksessa olen voinut vain esittää valitsemani aineiston pohjalta yleisiä suuntaviivoja ja päätelmiä joennimistä. Tarkemmat tutkimukset, joissa pyritään tukevan vertailuaineiston avulla selvittämään joennimen alkuperä, ovat tarpeen. Hyödyllistä olisi vertailla maamme joennimisysteemejä ja -etymologioita muiden maiden vastaaviin ja selvittää, mitkä ovat erot ja mistä ne johtuvat.

SAULO KEPSU
Veräjäkallionkatu 10, 02650 Espoo

Lähteet

- Dombok för Sydöstra Tavastland 1443–1502. Bidrag till Finlands historia I.* Helsingfors: Finska Statsarkivet 1881–1883.
- Fennia. Suuri Suomi-kartasto. 1 : 250000.* Helsinki: Maanmittaushallitus 1979.
- FRIES, SIGURD 1997: Sängen och Sängan – är sjönamnet eller ånamnet det primära? – Lars Hellberg (toim.), *Ortnamn i språk och samhälle. Hyllningsskrift till Lars Hellberg* s. 117–124. Acta universitatis Upsaliensis. Nomina Germanica, Arkiv för germansk namnforskning 22. Uppsala: Uppsala universitet.
- GRÖNHOLM, KIRSTI 1976: *Kolarin paikkannimistöön nimiketjut.* Laudaturtutkielma. Nimiarkisto.
- HULDEN, LARS 1997: Younger names of old rivers. – Ritva Liisa Pitkänen & Kaija Mallat (toim.), *You name it. Perspectives on onomastic research* s. 178–186. Studia Fennica, Linguistica 7. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Kansalaisen karttapaikka = <http://www.kansalaisenkarttapaikka.fi>
- Kartbok öfver Finland.* Helsingfors: Turistföreningen i Finland 1909.
- KEPSU, SAULO 1995: Sjönamn och sjöbygd. Om de inbördes relationerna mellan bynamn och sjönamn. – *Namn och bygd* 83 s. 91–117.
- KIVINIEMI, EERO 1977: *Väärät vedet. Tutkimus mallien osuudesta nimenmuodostuksessa.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 337. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1990: *Perustietoa paikkanimistä.* Suomi 149. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOSKI, MAUNO 1967: *Itämerensuomalaisten kielten hiisi-sanue. Semanttinen tutkimus.* I. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja C, 5. Turku: Turun yliopisto.
- Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805.* Toim. Timo Alanen & Saulo Kepsu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1989.
- LUUKKO, ARMAS 1954: *Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia II. Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin keskiaika sekä 1500-luku.* Oulu: Pohjois-Pohjanmaan maakuntaliiton ja Lapin maakuntaliiton yhteinen historia-toimikunta.
- NEUMÜLLER, KRISTINA 2007: *Vattensjön och Vattenån. Samband mellan sjönamn och ånamn i Medelpad.* Stockholm: Kungl. Gustaf Adolf Akad. för svensk folkkultur.
- Nimiarkisto. Kotimaisten kielten keskus. Helsinki.
- NISSILÄ, VILJO 1939: *Vuoksen paikkannimistö.* I. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Peruskartta 1 : 20 000.* Maanmittaushallitus.
- REA = *Registrum Ecclesiae Aboensis eller*

- Åbo Domkyrkas Svartbok med tillägg ur Skoklosters Codex Aboensis.* I tryck utgifven af Finlands statsarkiv genom Reinh. Hausen. Helsingfors: Finlands statsarkiv 1890.
- SAXÉN, RALF 1910: *Finländska vattendragsnamn.* Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 92. Studier i nordisk filologi 1, 3. Helsingfors.
- SLOTTE, PETER 1978: *Sjönammen i Karlebynejden. En undersökning av huvudledstyperna.* Acta Academiae Aboensis, Ser. A, Humaniora 55, 5. Åbo: Åbo akademi.
- SPNK = *Suomalainen paikannimikirja.* Päätoim. Sirkka Paikkala. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 146. Helsinki: Karttakeskus & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2007.
- SSA = *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja.* 1–3. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 536. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1992–2000.
- Suomenmaa. Maantieteellis-taloudellinen ja historiallinen tietokirja.* III, v. Helsinki: Tietosanakirja-osakeyhtiö 1921, 1923.
- Suomen taloudellinen kartta 1 : 100 000.* Maanmittaushallitus.
- VAHTOLA, JOUKO 1980: *Tornionjoki- ja Kemijokilaakson asutuksen synty. Nimistötieteellinen ja historiallinen tutkimus.* Studia historica septentrionalia 3. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- Warsinai-Suomen maakirja w:lta 1540.* Suomen vanhimmat maakirjat. 1. Toim. John E. Roos. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura 1930.
- VKS = *Vanhan kirjasuomen sanakirja.* I–II. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 33. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1985–1994.